

Utbildningsdepartementet, 103 33 Stockholm

Svar på remisspromemoria om möjlighet för universitet och högskolor att ställa krav på lämplighet som särskild behörighet för antagning till lärarutbildning (U2020/03981/UH)

Umeå universitet har anmodats att lämna synpunkter på rubricerade utredning och vill med anledning av detta anföra följande:

Sammanfattningsvis avstyrker Umeå universitet utredningens förslag.

Bakgrundsbeskrivning och förslag

I promemorian beskrivs två problemområden med lärarutbildningar som är viktiga anledningar till den rådande lärarbristen. Det beror på att antalet sökande är för lågt och att antalet lärarstudenter som hoppar av sin utbildning är för högt. Vad som händer efter utbildningen, t.ex. varför verksamma lärare lämnar läraryrket, och vilken effekt läraryrkets status har på intresset att utbilda sig till lärare diskuteras inte. För att råda bot på de två beskrivna problemen föreslås i promemorian att "krav på lämplighet" ska vara del av de särskilda behörighetskraven för utbildningar som vänder sig till nybörjare och leder till förskolläraryrket, grundläraryrket och ämnesläraryrket.

"... får en högskola meddela föreskrifter som innebär att det för särskild behörighet ställs krav på att sökande är lämplig för utbildningen. Kraven ska avse den sökandes förmåga att tillgodogöra sig sådana utbildningsmoment som har en direkt anknytning till den kommande yrkesutövningen som förskollärare eller lärare." (förslag till ny paragraf 7 kap. § 9 b i Högskoleförordningen; s. 3).

För att pröva om sökande uppfyller detta behörighetskrav ska lärosäten ha möjlighet att anordna särskilda prov. Förslaget leder enligt promemorian till att antagningskraven skärps (p. 2, s. 5) vilket förväntas leda till att personer med "förutsättningar att slutföra lärarutbildningen och bli väl förberedda för läraryrket" antas (p. 3, s. 5).

1. Lämplighet ≠ förmåga att tillgodogöra sig utbildningsmoment

I förslaget definieras "lämplighet" som "förmåga att tillgodogöra sig sådana utbildningsmoment som har en direkt anknytning till den kommande yrkesutövningen". Umeå universitet menar att lämplighet till stor del omfattar social kompetens, empatisk förmåga och relationell förmåga (jfr s. 12). Dessa är viktiga för läraryrket och även för VFU-perioderna under utbildningen. Att besitta förmåga att tillgodogöra sig till exempel kunskaper om hur man kopplar styrdokument till undervisningssituationer, hur man bedömer elevers prestationer och leder elever i deras utveckling av kunskaper och färdigheter är något annat.

2. Dagsformen är avgörande

Det prov som ska möjliggöras genom tilläggen i Högskoleförordningen är ett antagningsprov. I ett sådant – oavsett form – bedöms den sökandes prestation just den dagen provet genomförs. Den som just den dagen är sjuk eller är skrädd av allvaret – kanske för att resultat på detta prov kan göra det omöjligt att utbilda sig till det yrke man

allra helst vill utöva – har möjligen lägre chanser att få ett bra provresultat och bli antagen till utbildningen.

Många som påbörjar en lärarutbildning direkt efter gymnasiet är unga och omogna. Under utbildningens gång utvecklas de ofta både kunskapsmässigt och som personer. Vid ett antagningsprov kan man inte uttala sig om en persons framtida utveckling.

3. Antagningsprovets inverkan på utbildningens attraktivitet

I promemorian sägs att förslaget ”torde öka utbildningens attraktivitet och bidra till att de studenter som antas till lärarutbildningen har den förmåga och de förutsättningar som krävs för att tillgodogöra sig och slutföra utbildningen.” (s. 9) Detta är ett förmodande som saknar underbyggnad i texten. Några belägg för att höga antagningskrav leder till ökat antal sökande presenteras inte. Det är däremot så att ett yrkes status påverkar antalet sökande (jfr läkarutbildning) vilket leder till konkurrens om studieplatserna. Ett exempel på att behörighetskraven inte påverkar en utbildnings attraktivitet är nedanstående program där behörighetskraven uppvisar likheter, men antalet sökande skiljer sig markant:

Behörighetskravet till läkarprogrammet är ”Grundläggande behörighet samt Kemi B, Fysik B, Biologi B samt Matematik D eller Kemi 2, Fysik 2, Biologi 2 samt Matematik 4 (Områdesbehörighet 13/A13)”

Behörighetskravet till ämneslärarprogrammet med ingångsämne matematik är: ”Engelska B, Samhällskunskap A, Matematik D. Eller: Engelska 6, Samhällskunskap 1b / 1a1+1a2, Matematik 4 (områdesbehörighet 6c/A6c)”. För den som vill läsa naturkunskap som andraämne krävs dessutom ”Kemi 1, Fysik 1a / 1b1 + 1b2, Biologi 2, Matematik 3b alt. 3c”.

4. Rättssäker och rättvis bedömning av lämplighetsprov

Ytterligare en invändning gäller bedömningen av lämplighetsproven. För att undvika att någon annan anlitas för att skriva en text där de egna skälen för att bli lärare beskrivs måste det genomföras i realtid och på en fysisk plats. Att ha god förmåga att skriva en sådan text visar inte att man är lämplig för läraryrket. Även muntliga delar som kan förberedas innebär bedömningssvårigheter. Umeå universitet ser också en risk att bedömningen av proven och kravnivåerna varierar beroende på antalet sökande till programmets olika inriktningar. I de fall det antalet sökande är lågt och tillgängliga studieplatser inte kan fyllas även om alla sökande antas finns risk att alla bedöms ha klarat lämplighetsprovet.

5. Lämplighetsprov är resurskrävande

Enligt förslaget ska lärosätena inte tillföras särskilda resurser för att utarbeta ett lämplighetsprov av hög kvalitet och för att genomföra och bedöma alla sökande. Inte minst framtagandet av ett prov som mäter kvalitativa aspekter med hög grad av reliabilitet och validitet kräver stora resurser. I detta fall skulle dessa resurser tas från den ersättning lärosätet erhåller för bland annat att planera, genomföra och utvärdera utbildning och bedriva en adekvat stödfunktion för studerande. Följden blir då mindre undervisningstid och mindre utrymme för stöd till studenter som har behov av det. Det ställer i sin tur större krav på den studerandes förmåga att på egen hand tillgodogöra sig utbildningens innehåll. En följd av detta kan bli svårigheter att klara av utbildningen och även fler avhopp. Den nödvändiga omfördelningen av resurser från genomförande till antagning kan således förvärpa de problem som förslaget avses motverka.

6. Olika lämplighetsprov på olika lärosäten kan minska antalet sökande

Enligt förslaget ska varje lärosäte kunna utforma sitt eget lämplighetsprov. Om lärosätena utarbetar och använder olika lämplighetsprov måste de intresserade göra prov på varje lärosäte. Om dessa genomförs vid en fysisk träff – vilket väl är lämpligt när det gäller bedömning av personliga egenskaper – innebär det att de intresserade under våren/sommaren måste besöka flera lärosäten. Detta kan leda till att de som inte har råd att göra långa resor till olika delar av landet bara söker till lärarutbildning vid det lärosäte som ligger närmast. Det totala antalet sökande till lärarutbildningar i landet skulle då minska och de som antas skulle inte vara representativa för befolkningen.

7. Övrigt

Tidigare försöksverksamhet har visat på vissa problem, med brist på generella positiva effekter. Vissa utbildningar (estetiska/konstnärliga) har tillämpat antagnings-/behörighetsprov, men det rör få sökande och innebär inga större praktiska problem att genomföra.

Förslaget kan tolkas som att kortare utbildningar, t.ex. kompletterande pedagogisk utbildning (KPU), inte omfattas av lämplighetsprov. Här ser Umeå universitet en risk att studenter medvetet väljer att söka sig till fristående kurser och KPU som påbyggnad snarare än reguljära program, för att det framstår som en enklare väg till en lärarexamen.

Remissyttrandet är fastställt av Lars-Erik Lauritz, föreståndare för Lärarhögskolan vid Umeå universitet, efter föredragning av kanslichef Boa Drammeh och efter beredning av programrådet för ämneslärarprogrammet och KPU.

Lars-Erik Lauritz
Lärarhögskolan vid Umeå universitet